

РЕЦЕНЗІЯ

доктора філософських наук, професора Гвоздіка Олега Івановича на дисертаційне дослідження Рудюка Володимира Сергійовича на тему «Філософсько-правовий вимір трансформації судочинства в Україні в умовах європейської інтеграції», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Тема дослідження є актуальною, оскільки долучення нашої країни до євроінтеграційних процесів спонукає до відповідних реформувань у багатьох сферах суспільно-політичного життя і, насамперед, у правозахисній системі, що є фундаментальним механізмом забезпечення демократичних прав та свобод.

У теоретико-методологічному плані досить важливим спрямуванням дослідницької уваги в роботі є аналіз змін у сучасному вітчизняному судочинстві з позицій «антропологізації» гуманітарного знання, яка передбачає зміщення гносеологічних та практико-прикладних акцентів в бік його «людиномірності». При цьому пропонується розуміння «гуманізації» як процесу, результати якого позначаються на облаштуванні усіх сфер людської діяльності з максимальною безпекою для залучених до неї людей: безпекою не тільки для життя і здоров'я, а і в частині особистих прав. Зокрема, дисертант аналізує потенційні форми гуманізації сучасного судочинства, в основу яких покладено принципи взаємозалежності між соціальними контекстами та правилами відправлення правосуддя з орієнтацією на людину.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення змісту дисертації та наукових публікацій автора засвідчують достатній рівень компетентності здобувача у ключових питаннях

досліджуваної теми; обґрунтованість його підходів до визначення мети, завдань, об'єкта, предмета, структури та методів дослідження.

У ході останнього дисертантом опрацьовано значну кількість джерел (292 найменування), на підставі чого ним було ґрунтовно проаналізовано стан вивчення досліджуваної проблематики та визначено головні напрямки її аналізу у дисертаційній роботі.

Положення, висновки та пропозиції, представлені у дисертації, відзначаються належним рівнем їх обґрунтованості та системності викладення, що свідчить про високий рівень аналітичної культури здобувача та його потенціал в плані самостійного науково-творчого пошуку.

Результати рецензованого дисертаційного дослідження викладено в десяти наукових публікаціях, серед яких п'ять статей у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, дві статті в іноземних юридичних виданнях (Чехії та Молдови), а також тези трьох доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, одна з яких відбулася у Монреалі (Канада).

Загалом, дисертація В. С. Рудюка «Філософсько-правовий вимір трансформації судочинства в Україні в умовах європейської інтеграції» засвідчує високий науково-теоретичний рівень її виконання.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація В. С. Рудюка є першим філософсько-правовим комплексним науковим дослідженням впливу європейської правової традиції на трансформаційні процеси у сучасному вітчизняному судочинстві. У ході дослідження теми здобувачем були сформульовані авторські висновки та пропозиції, які становлять наукову новизну. Зокрема, трансформаційні зміни в сучасному вітчизняному судочинстві раніше не аналізувалися з позицій теорії ментальності, що відповідає загальним тенденціям антропологізації суспільствознавчого та гуманітарного знання. Також новою є пропозиція щодо тлумачення «гуманізації» як вторинного

явища у системі трансформаційних заходів; тобто як процесу, результати якого позначаються на облаштуванні усіх сфер людської діяльності з максимальною безпекою для залучених до неї людей: безпекою не тільки для життя і здоров'я, а і в частині особистих прав; при цьому дисертантом виокремлено основні форми гуманізації сучасного судочинства.

Окрім того, у роботі обґрунтовано застосування антропосоціологічного методологічного підходу до дослідження трансформацій у вітчизняному судочинстві як можливості аналізу соціально-правової реальності через призму людини, завдяки чому показана взаємозалежність соціального контексту та правил відправлення правосуддя з орієнтацією на людину; визначено роль ціннісно-світоглядних підвалин виникнення та оформлення цифровізації і діджиталізації як феноменів сучасності і показано як цифрові технології сучасності змінюють уявлення про суд та судочинство, а також формують нову (інформаційну) культуру судочинства; запропоновано розглядати трансформацію судочинства в контексті більш широких соціальних явищ: трансформація – соціальна трансформація – правова трансформація – трансформація судочинства, враховуючи таким чином загальні та особливі риси трансформації у судочинстві тощо.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Як вже було відзначено вище, сформульовані в роботі положення, висновки та пропозиції є у достатній мірі обґрунтованими. При цьому здобувачем було залучено досить широкий діапазон як теоретичних методів (загальнонаукових та спеціальних), так і емпіричних. Зокрема, емпіричну базу дослідження становлять численні національні та міжнародні правові акти, юридичні прецеденти, судові рішення, статистичні та аналітичні матеріали Конституційного Суду України, Державної судової адміністрації України; соціологічних досліджень, проведених Центром Разумкова, результати п'ятого щорічного опитування іноземних інвесторів, яке

Європейська Бізнес Асоціація (ЄБА), Dragon Capital та Центр економічної стратегії (ЦЕС) провели наприкінці жовтня 2020 року.

Отже, результати дисертаційного дослідження В. С. Рудюка, які винесено на захист, є достатньо обґрунтованими та відзначаються належним ступенем наукової новизни і практичної значущості.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Поставленої у роботі дослідницької мети досягнуто: представлене у ній комплексне філософсько-правове дослідження впливу європейської правової традиції на трансформаційні процеси, які відбуваються у сучасному вітчизняному судочинстві, дозволило отримати вирішення низки актуальних питань сучасної юридичної науки та практики. При цьому в достатній мірі виконані усі поставлені у дисертації завдання: визначено шляхи та механізми формування ліберального світогляду суддів, з огляду на закордонний досвід та його вплив на трансформації вітчизняного судочинства; з'ясовано особливості розуміння місця суду і судочинства в європейській ліберальній філософській доктрині; обґрунтовано, що практика Європейського Союзу є синтезом прецедентної і статутної системи судочинства; з'ясовано специфіку та форми наднаціонального судочинства в Європі, а також сучасної української ментальності як світоглядної основи запровадження національного судочинства; виявлено основні чинники деструктивного впливу на генезис судової реформи; окреслено перспективи подальшого впровадження європейської моделі судочинства в Україні тощо.

Наукові результати дослідження отримано шляхом комплексного використання різноманітних методів (логіко-аналітичного, аксіологічного, антропосоціологічного, історико-правового, герменевтичного та багатьох інших), раціональне поєднання яких засвідчує високий ступінь методологічної культури дисертанта.

Отже, у розглядуваному оцінному аспекті можна зробити висновок про те, що поставлені у роботі наукові завдання виконано на високому

методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні для рівня доктора філософії кваліфікаційні компетенції.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані в дисертації положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі можуть бути використаними у науково-дослідній діяльності (як підґрунтя для нових досліджень проблеми трансформаційних змін у вітчизняному судочинстві); у сфері правотворчості (для удосконалення чинного законодавства України в частині регулювання та регламентування судочинства); в освітньому процесі (для забезпечення таких навчальних дисциплін, як «Філософія права», «Порівняльне правознавство» «Судова етика», «Судові та правоохоронні органи»); у правозастосовній діяльності (для підвищення рівня професійного рівня суддів. Окремі висновки та пропозиції можуть бути використані у роботі органів судової влади).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація В.С.Рудюка є цілісним, завершеним науково-теоретичним дослідженням. Її зміст викладено українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація містить анотацію, список публікацій, зміст, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, які охоплюють тринадцять підрозділів, висновки, список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг дисертаційного дослідження становить 211 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 154 сторінки.

Анотація в стислій формі відображає основні тези дослідження, викладена українською та англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувача, у яких висвітлено основні результати дослідження.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, схарактеризовано ступінь наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету дослідження, окреслено поставлені завдання наукового пошуку, сформульовано об'єкт і предмет дослідження,

описано використані методи, емпіричну базу, висвітлено наукову новизну отриманих результатів, зазначено про особистий внесок здобувача й інформацію щодо апробації матеріалів дисертації.

У **розділі 1** «Теоретичні та методологічні проблеми трансформації судочинства в Україні» проаналізовано ступінь та основні напрямки дослідження проблематики, пов'язаної з реформуванням системи вітчизняного судочинства, а також виявлено ключові суперечності та прогалини у таких дослідженнях.

Окрім того, у даному розділі представлено досить ґрунтовний світоглядний аналіз потенційних шляхів трансформації українського судочинства, а також особливостей у підходах до її здійснення з точки зору позитивістської та юснатуралістичної методологічних парадигм.

Нарешті, тут також визначено загальні та спеціальні методи дослідження впливу європейської правової традиції на трансформацію судочинства в Україні, а також умови їх доцільного комбінування при вирішенні ключових завдань роботи.

У **розділі 2** «Зміст судочинства в європейській правовій традиції» досліджено місце і роль суду та судочинства в європейській ліберальній філософській доктрині, зміст та шляхи гуманізації європейського судочинства, суть прецедентної і статутної системи судочинства, принципи поєднання таких систем судочинства в практиці Європейського Союзу, а також значущість запровадження наднаціонального судочинства в Європі.

На основі проведеного у цьому розділі дисертації багатоаспектного аналізу здобувач доходить висновку стосовно того, що карально-репресивний підхід як елемент превентивної діяльності в частині протидії вчиненню злочинів не є достатньо ефективним, що спонукає розробляти та впроваджувати механізми альтернативних гуманітарних процедур врегулювання конфліктів. Як одна з таких процедур в багатьох зарубіжних країнах для вирішення кримінально-правових конфліктів активно застосовується медіація, філософським підґрунтям якої є концепція, згідно з

якою злочин як протиправне та каране діяння необхідно розглядати не з позиції суспільної небезпеки, а в аспекті шкоди, завданої конкретній особі. Відповідно, і покарання злочинця має передбачати насамперед відшкодування збитків жертві, а вже потім – суспільну складову покарання.

У розділі 3 «Розвиток судочинства в незалежній Україні під впливом європейської правової традиції» досліджено базові характеристики сучасної української ментальності як соціокультурної основи запровадження національного судочинства, вплив європейського досвіду на українські судові реформи, основні ознаки сучасного українського судочинства та перспективи подальшого впровадження європейської моделі судочинства в Україні.

У цьому контексті обґрунтовано ідею впливу на вітчизняне судочинство сучасної антропоцентристської моделі європейського судочинства, яка характеризується визнанням прав людини безумовною цінністю та особливого статусу закону; часовою тривалістю досудового слідства; трансформацією від карально-репресивного до відновлювального характеру; лаконічними конституційними положеннями щодо організації і діяльності судових органів; транспарентністю судової влади, судочинства і правосуддя. До того ж, з'ясовано й аргументовано роль ціннісно-світоглядних підвалин виникнення та оформлення цифровізації і діджиталізації як феноменів сучасності і показано, як цифрові технології сучасності змінюють уявлення про суд та судочинство, а також формують нову (інформаційну) культуру судочинства.

Цілком виправданою є обрана автором методологічна модель, згідно з якою передбачається розгляд трансформації судочинства в контексті більш широких соціальних явищ: соціальна трансформація – правова трансформація – трансформація судочинства, враховуючи таким чином загальні та особливі риси реформ у досліджуваній сфері.

За результатами здійсненого дослідження дисертант сформулював пропозиції та рекомендації щодо удосконалення чинного законодавства України в частині регулювання та регламентування судочинства.

Після кожного розділу й дисертації загалом сформульовано **висновки**, у яких вичерпно висвітлено зміст головних її результатів, що відзначаються достатнім ступенем аргументованості та наукової новизни.

Список використаних джерел охоплює 292 посилання на 30 сторінках.

Отже, дисертація В. С. Рудюка відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – визначення філософсько-правових засад реформування системи судочинства в Україні в умовах європейської інтеграції.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження В.С.Рудюка «Філософсько-правовий вимір трансформації судочинства в Україні в умовах європейської інтеграції» можуть бути рекомендованими для використання у правотворчій та правозастосовній діяльності, в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Варто відзначити, що більшість висловлених дисертантові зауважень при попередніх обговореннях роботи були враховані ним при її доопрацюванні. Проте деякі моменти все ще залишаються дискусійними і потребують додаткових роз'яснень та аргументацій:

1. У підрозділі 1.3 автор нерідко апелює до принципу справедливості, оминаючи сам зміст даного принципу та критерії його реалізації; тож хотілося б, щоб дисертант дещо конкретизував свою думку з приводу цих питань.

2. У підрозділі 3.1 українська ментальність тлумачиться як «світоглядна основа» національного судочинства. Однак це, радше, *соціокультурна* основа: адже світоглядний вимір передбачає «вписування» об'єкта дослідження в контекст цілісної картини світу, а не лише у систему культурно-національних особливостей менталітету.

3. Не досить вдалою (в плані логічної чіткості та змістовної однозначності) є фраза у висновку 4: «негативним моментом гуманізації вітчизняного судочинства є гуманне ставлення держави до осіб, що підозрюються у вчиненні злочинів...». Тож тут потребуються додаткові роз'яснення.

4. Висновок 7 є надто громіздким як для положення, що виноситься на захист; такі положення повинні мати максимально концентрований та, за можливістю, лаконічний вигляд.

Ці зауваження і побажання є рекомендаційними, загалом не позначаються на позитивній оцінці дисертації та спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій автора фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація В.С. Рудюка є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація В. С. Рудюка «Філософсько-правовий вимір трансформації судочинства в Україні в умовах європейської інтеграції», представлена на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що відзначаються новизною у філософсько-правовому аналізі трансформації судочинства в Україні в умовах європейської інтеграції, за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із

змiнами i доповненнями вiд 3 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України вiд 12 сiчня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацiї» (зi змiнами вiд 12 липня 2019 року) та Порядку присудження ступеня доктора фiлософiї та скасування рiшення разової спецiалiзованої вченої ради закладу вищої освiти, наукової установи про присудження ступеня доктора фiлософiї, затвердженому постановою Кабiнету Міністрiв України вiд 12 сiчня 2022 року № 44, а її автор – Володимир Сергiйович Рудюк – заслуговує на присудження ступеня доктора фiлософiї у галузi знань 08 «Право» за спецiальнiстю 081 «Право».

Рецензент –

**професор кафедри фiлософiї права
та юридичної логiки**

**Нацiональнiй академiї внутрiшнiх справ
доктор фiлософських наук, професор**

Олег ГВОЗДІК

Олег О. Гвоздик
завiдаючий
каф. фiлософiї права
Одг. Г. Г.

